

METODE, FAZE I NAČIN DONOŠENJA ODLUKA O FINANCIRANJU PREDUZEĆA IZ BUDŽETSKIH SREDSTAVA

SAŽETAK: Predmet istraživanja je razvoj lokalne samouprave i njena uloga u razvijanju malih i srednjih preduzeća u Bosni i Hercegovini. Za novonastale zemlje kakva je Bosna i Hercegovina ovakav vid predstavlja mnoge poteškoće koje se moraju u privrednom razvoju i plasmanu boriti za nova tržišta, dok određene međunarodne institucije vladaju kapitalom i utječu na razvoj novih produkcionih saradnji. Mala i srednja preduzeća u Bosni i Hercegovini nisu imuna na vanjske udare koji dolaze globalizacijom, pa se to ukazuje kao neophodnost definisanja njihove razvojne strategije. Indikativno je da pojedine evropske, pa i svjetske privredne organizacije koje utječu na razvoj preduzeća zemalja u tranziciji kakva je Bosna i Hercegovine, kao na primjer MMF i Svjetska banka imaju potpuno različite pristupe u pogledu osnovnog koncepta razvoja, tako je MMF odredio pravilo za sve zemlje u tranziciji po kojem se moraju ravnati sve zemlje iz različitih djelova Evrope i svijeta.

Treba pomenuti da se za revitalizaciju preduzeća u krizi stvori ambijent u državnom sistemu, a onda studiozno izradi pravac razvoja, uključujući i zahtjeve koji dolaze sa samog tržišta, što indikativno govori da je tržište glavni regulator na relaciji ponuda i potražnja, pri čemu se moraju u obzir uzeti najniži troškovi sirovine proizvodnje i plasmana. Zbog navedenog i realnih pretpostavki o racionalnoj realizaciji kod donošenja odluka o budžetskom financiranju za razvoj i ulaganje u preduzeća, moraju se donijeti jasni planovi kod donošenja odluka.

KLJUČNE RIJEČI: razvoj, MMF, tržište, institucije, kapital, privreda, preduzeće, kriza.

Faze donošenja odluka o budžetskom financiranju

Budžetsko financiranje veoma bitno utiče na globalne ekonomske odnose države nasprem entiteta, a pogotovo utiče na rad malih i srednjih preduzeća i on se ogleda kroz dvije faze; a) kroz fazu prikupljanja sredstava i b) kroz fazu trošenja prikupljenih sredstava od poreskih obveznika, raznih taksi i drugih prihoda u budžet.

U cilju što efikasnijeg korištenja sredstava kada se ona koriste za nabavku roba i usluga i mogućnosti jednakog pristupa pomenutim sredstvima. Jasno je propisao Zakon o javnim nabavkama Bosne i Hercegovine pravila i postupak nabavke, a samim tim i trošenje budžetskih sredstava, javno i transparentno.

Postoje i pravila ili faze donošenja odluka kako se priprema kalendarski budžet i njegovo prikupljanje koji omogućava da sagledamo i utvrdimo izvore realnih prikupljanja prihoda u budžet, kao i utvrđivanje potreba budžetskih korisnika i mogućnosti njihovih zadovoljavajućih planova potražnje sredstava iz budžeta.

Valja napomenuti da se i u lokalnoj zajednici, odnosno na najnižem nivou opštine budžet puni na isti način i skoro istim principima, izuzev carinskih priliva, pa se zbog toga punjenje djeli na kategorije prihoda.

Kategorije poreza i doprinosa

Porez je osnovni prihod budžeta i on može biti direktan, kojim se oporezuju prihodi pojedinih pravnih ili fizičkih lica koji su sadržani u cjeni roba i usluga, a u principu ih plaćaju krajnji potrošači kao što je u novije vrijeme uveden takozvani PDV porez.

Kategorije direktnih poreza su i drugi porezi:

Porez na plaće:

- porez na dohodak,
- porez na prihod od ostvarenja kapitalne dobiti,
- porez na dobit preduzeća i
- ostali porezi na imovinu.

Porez na promet proizvoda:

Indirektni porezi su:

- porez na promet usluga,
- akcize i carine koje spadaju u kategoriju indirektnog oporezivanja.
- doprinosi su prihodi fondova i služe za njihovo financiranje doprinosa za
- penziono i invalidsko osiguranje,
- doprinos za zdravstveno osiguranje i
- doprinos za zapošljavanje.

Svi porezi i doprinosi isključivo su regulisani Zakonom o porezima i doprinosima u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine.

Utjecaj poreza i doprinosa na rad malih i srednjih preduzeća

Broj poreza i doprinosa, njihov broj i visina koje plaćaju mala i srednja preduzeća kao i velika kompanije ili akcionarska društva utječu na njihovo poslovanje, a posebno na rad malih i srednjih preduzeća i on se manifestuje na više načina, a posebno kroz visinu stope direktnog oporezivanja i veoma velike doprinose.

U sadašnjem sistemu koji važi za privredu Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine stope poreza i doprinosa su proporcionalne i nisu stimulirajuće za razvoj malih i srednjih preduzeća čiji kapital i profit nisu takvi da bi bez dodatnih finansijskih sredstava mogli obezbjediti opstanak i dalji razvoj.

Mišljenja sam da bih pojedine stope poreza mogle biti daleko manje i povoljnije za dalji razvoj malih i srednjih preduzeća ili akcionarskih društava. Kod indirektnih poreza, na poslovanje malih i srednjih preduzeća utiču i načini obračunavanja, mjesto i vrijeme plaćanja indirektnih poreza. Primjera radi za izvršenu prodaju proizvoda ili neku izvršenu uslugu porez se mora obračunati i platiti u zakonom predviđenom roku, bez obzira da li su naplaćeni od krajnjeg konzumenta. Ovakav odnos direktno pogađa mala i srednja preduzeća zbog nemanja dovoljnog obrtnog kapitala.

Poreskim rješenjem u slučaju da se budžetska sredstva koriste većim djelom za podmirivanje troškova administracije, poslovanja malih i srednjih preduzeća, neće biti stimulirano ni kroz opštinske programe subvencija ili neke druge vidove podrške u razvoju, a niti dobijanjem novih javnih radova kao što su izgradnja komunalne infrastrukture koji se financiraju direktno iz budžeta.

Mala i srednja preduzeća koja se bave poljoprivrednom proizvodnjom mogu spadati pod Zakon o subvencijama kao bi svojim proizvodima mogli biti konkurentniji na tržištu s obzirom da poljoprivredni proizvodi koji se uvoze u Evropskoj uniji imaju niže cijene i veće subvencije, proizvodnja im je savremenija i uređenija.

Subvencije za pospešivanje domaćih preduzeća i proizvoda

Carina po svojoj definiciji treba da zaštiti svojim zakonima domaćeg proizvođača od nelegalne uvozne konkurencije u cjeni, čiji proizvodi dolaze sa inostranog tržišta. To bi bio i efikasniji novčani prihod državi, dakle carina nije samo novčani prihod sredstava kojim se puni budžet, nego je i instrument regulisanja i zaštite domaće proizvodnje u skladu sa Zakonom o carinama Bosne i Hercegovine, pa se tako mogu dodati i druge carine kao što su: dodatna carina, sezonska carina i dopunska i kompenzaciona carina.

Ovim oblicima navedene carine utiče se na fizički obim uvoza pojedinih proizvoda, kako bi se zaštitila domaća proizvodnja i usluge, te da ne bi došlo do većeg poremećaja na tržištu. Tako u ovom pogledu carinske stope na poljoprivredne i prehrambene proizvode u određenom periodu godine, garantuju stabilnost domaće proizvodnje i domaćeg tržišta. Savjet ministara Bosne i Hercegovine može dodatno na postojeće carinske stope povećati i sezonske carinske stope. Za ovako nešto Savjet ministara Bosne i Hercegovine mora pribaviti mišljenje oba entiteta.

Bosna i Hercegovina, ako dobije saglasnost i mišljenje oba entiteta, stopu poreza može povećati za 30% od postojeće carinske stope. Isto tako ako je cijena robe koja se uvozi niža od ugovorene cijene, i ako bi uvoz takve robe mogao nanijeti štetu privredi Bosne i Hercegovine, onda se mora platiti takozvana dopunska carina u iznosu koji predstavlja razliku između ugovorene cijene i cijene robe koja se uvozi.

Za robu za koju je zemlja izvoznica odredila subvenciju, može se naplatiti kompenzaciona carina do visine subvencije. Navedeni instrumenti carine štite domaće proizvođače, mala i srednja preduzeća i poljoprivrednike.

Analiza faktora podrške izvoznog preduzeća i proizvoda

Kada su u pitanju mala i srednja preduzeća u uslovima tranzicionih procesa ispravno je zaštititi svoju proizvodnju od naročite konkurencije visokorazvijenih zemalja, a to se često dešava, i od onih zemalja koje svoju konkurentnost baziraju na subvencionisanju sopstvenog proizvoda. Ovo se događa sa uvozom mesa iz Brazila gdje se preko izvoznih subvencija apsolutno isplati uvoz ovog proizvoda na štetu domaće proizvodnje, ali je to na kraći vremenski period.

Dugoročno nije isplativo jer se u međunarodnim ekonomskim odnosima mnoge relacije događaju nepredviđeno, pa je onda daleko veća šteta uništavanja sopstvene proizvodnje. Proizvodi iz grupe neophodnih životnih potreba trebalo bi da imaju manju zaštitu kako bi zemlje koje su u tranziciji, kao na primjer Bosna i Hercegovina, na odgovarajući način zaštitili životni standard, otvorili prostor novim radnim mjestima i bolju budućnost malim i srednjim preduzećima.

Faktori podrške izvoznom preduzeću i proizvodu su sljedeći: oslobađanje od indirektnih poreza; uvođenje dodatnih carina na proizvode koji se uvoze, čiji uvoz ugrožava; domaći proizvod, i stabilnost domaćeg tržišta; subvencioniranje domaćeg proizvoda; povoljnije kreditiranje proizvodnje malih i srednjih preduzeća i akcionarskih društava.

Oslobađanje plaćanja indirektnih poreza na izvozni period uobičajena je mjera stimulisanja izvoznog proizvoda i to nije samo slučaj u Bosni i Hercegovini, nego i u drugim zemljama. Ovakva mera ne daje nešto posebno uočljive rezultate. Uvećanje poreza na takav proizvod znatno bi umanjilo konkurentnost našeg izvoznog proizvoda.

Uvođenjem carine, a naročito dopunske carine na određene proizvode iz uvoza, stvara se pogodan sistem i način za poslovanje malih ili srednjih preduzeća koja proizvode izvozni proizvod. Subvencionisanje izvoznog proizvoda direktan je vid stimulacije preduzeća za orijentisani izvoz u zemlje Evropske unije i šire.

Bosna i Hercegovina, Republika Srpska i njihova preduzeća uopšte, imaju veliki privredno razvojni problem u poratnom vremenu i rijetko nalaze rješenje krize uopšte. Zbog navedenog mnoga mala i srednja preduzeća traže način u novom sektoru privređivanja i preorijentacije preduzeća u turistička mala ili srednja preduzeća.

Konfiguracija Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine nikako se ne mogu stavljati u kontekst visokog turizma u odnosu na neka društva zemalja Evropske unije.

Naravno, valja pomenuti da imamo vrlo malo teritorije mora, nemamo visoke planine, ali nam je priroda podarila zdrave klimatske uslove, čist vazduh, kao i ljekovite banje, pa se

kao takvi moramo predstaviti zemljama u okruženju i šire, kao izvorna prirodna turistička destinacija, turističko preduzeće i njegova uloga u razvoju privrede Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine sa istinskim ciljem.

Naše ciljano tržište turističkih ponuda jeste Evropska unija i njeni stanovnici koji bi trebali doći i uživati u netaknutoj prirodi koju imamo. Privlačenje stranih turista jedan je od glavnih izazova malih i srednjih preduzeća i ona se moraju suočiti sa zdravom poljoprivrednom proizvodnjom radi ponude „eko“ hrane, razviti i modernizirati saobraćaj radi lakšeg i bržeg komuniciranja turista u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine.

Da bi se ovakvi planovi ostvarili moramo maksimalno iskoristiti prirodne resurse i radom stvarati nove turističke destinacije, odnosno kapacitete i ponude raznih turističkih usluga. S druge strane, analizirati društvene trendove i tom analizom trendova, kao i okoline, odgovoriti novim ponudama i privrednim izazovima.

Činjenica govori da je turizam isplativ i da u njega treba ulagati i treba pomenuti turističke zemlje koje su poznate u ne tako dalekom okruženju kao što su: Španija, Francuska, Grčka i nama najbliže zemlje sa veoma velikim prilivom turista, sa tendencijom povećanja iz godine u godinu, susjedne Hrvatska, Srbija i Crna Gora, koje bilježe godišnji ukupni prihod od turizma oko 8–9 milijona USA dolara.

Najveći broj gostiju – turista u Bosnu i Hercegovinu dolaze iz Hrvatske i Slovenije, a potom iz Srbije. Ostvareni prihod u tim zemljama od turizma uglavnom je ostvaren od noćenja, što govori o inicijativi da vanpansionske potrošnje gotovo i da nema. Posmatrajući kretanja turista u evropskim gradovima, najveću posjetu turista bilježi London od preko 3,5 miliona turista, dok je Pariz ostvario oko 2,4 miliona, čije je zadržavanje i boravak u prosjeku tri dana.

Turizam je efikasan finansijski prihod i ukoliko se ozbiljno pozabavimo ovom granom privrede, konstatacija je jasna, kada se nekom značajnom turističkom projektu priđe ozbiljno i država mu da podršku, tada se jasno mogu dograđivati vizije strategije razvoja preduzeća koji se bavi ovom vrstom posla.

Turizam je grana privrednog, istorijskog i kulturnog nasleđa, kojim se ljudi bave vjekovima sa usavršavanjem i praćenjem razvoja moderne civilizacije, koji se odnosi na ugodna putovanja čija je svrha posjećivanje mjesta koja reprezentiraju prošlost, sa tendencijom na razvoj turizma u budućnosti. Njegova osnovna briga je interes održivosti istorijskog nasleđa i autentičnosti.

U oblasti turizma lokalno stanovništvo ima ključnu ulogu tradicionalnog očuvanja istorijske i kulturne baštine kao veoma važnih elemenata, jer svaka oblast u turizmu ima svoj

značaj kao i prostor za turističku djelatnost, selo, grad, regiju i državu, imaju svoje interesantne turističke destinacije, koje menadžeri za marketing i turizam moraju maksimalno promovisati i podstaći njihovu tražnju za posjetom kao što su na primjer: manastiri, spomenici, tvrđave, dvorci, festivali muzike, kuće istorijskih ličnosti, mjesta istorijskih bitaka i ratova, jezera, rijeka, planina i mnoge druge destinacije.

ZAKLJUČAK

Na temelju opštih karakteristika, tipa građanskog privrednog prava, akcionarsko društvo je privredno društvo koje osniva jedno ili više pravnih i fizičkih lica, ili ga osnivaju skupa u svojstvu akcionara.

Osnovni kapital se obezbjeđuje izdavanjem i prodajom akcija, koje imaju određenu nominalnu vrijednost. Ukupni zbir svih nominalnih vrijednosti akcija osnovni je kapital akcionarskog društva. Ulozi mogu biti u novcu, stvarima i pravima izraženim u novčanoj vrijednosti, ali ne i u radu i uslugama društva, bilo da su izvršene ili buduće. U ekonomsko-privrednom pogledu, akcionarsko društvo je najznačajniji tip društva koje je po svojoj organizaciji i obliku pogodno za formiranje i koncentraciju kapitala.

Po tom osnovu je i nastao, a glavni je oblik multinacionalnih kompanija i strukture međunarodnih holdinga. Dok se druga privredna društva u većinskom vlasništvu, u smjeru kapitala financira iz budžeta opštine, kantona, Republike Srpske i budžeta Federacije Bosne i Hercegovine.

Naravno to su društvena preduzeća i ona podlježu Zakonu o privrednim društvima kako Republike Srpske tako i Federacije Bosne i Hercegovine, imaju isti cilj, a to je ostvarivanje veće finansijske dobiti, a samim tim i stvaranju novih vrednosti, otvaranju novih radnih mjesta i turističkih ponuda.

LITERATURA

- Galogaža, M. *Marketing i propaganda* preduzeća. Novi Sad: MM College.
Galogaža, M. *Razvoj teorije* poduzetništva. Novi Sad: Škola evropskog znanja.
Galogaža, M. *Strategija društveno-ekonomskog razvoja Republike Srpsk*.
Komljenović, B., Živanović, M, Srđić, M. i Ristić, Ž. *Pravo Evropske unije*.
Ljubojević, G. (2000). *Pravo privrednih društava*. Novi Sad.
Nedeljković, D., Neškov, D. (2006). *Poslovno pravo*. Novi Sad:Fakultet za menadžment.
Vasiljević, M. (2000). *Vodič za čitanje Zakona o privrednim društvima*. Novi Sad.

Esad Čović, Ph.d.

**METHODS, PHASES AND MODES OF BRINGING DECISIONS ABOUT
FINANCING ENTERPRISES FROM BUDGETS FUNDS**

Summary

The subject of the research is the development of local self-government and its role in the development of small and medium enterprises in Bosnia and Herzegovina. Naturally, for new countries such as Bosnia and Herzegovina, this represents many difficulties that must be faced in the economic development and placement of new markets, while certain international institutions are dominating with capital and have influence on development of new production co-operation.

Small and medium enterprises in Bosnia and Herzegovina are not immune to external effects that come with globalization, and this is indicated as the necessity of defining their development strategy.

It is indicative that individual European and world economic organizations that have influence on the development of companies in transition countries such as Bosnia and Herzegovina. There is IMF and the World Bank. They have completely different approaches to the basic concept of development, so the IMF has ruled for everyone in a transition where all countries from different parts of Europe and the world have to dress.

It should be mentioned that for the revitalization of enterprises in crisis, they create ambience in the state system and then manage the direction of development, including the demands coming from the market, indicating that the market is the main regulator for relations of supply and demand, which must be taken into account the lowest cost of raw material for production and placement.

Due to the stated and realistic assumptions about rational realization at deciding on budget financing for development and investment in companies, clear plans for decision-making must be made.

Key words: development, IMF, market, institutions, capital, economy, enterprise, crisis.